

і в. Брик

Міжнародний з'їзд

26
10
Зв. Брик.

М

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

403(0)
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

11.104

ІВАН БРИК.

МІЖНАРОДНИЙ З'ЇЗД В СПРАВІ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА В ПРАЗІ

(*Congrès international des arts populaires*).

Це перший міжнародний з'їзд того роду, а ініціативу до нього дала Міжнародна комісія інтелектуальної кооперації (Comission internationale de cooperation intellectuelle). Ліра Націй (Société des Nations) на своєму засіданні у вересні 1926 р. прийняла до відома думку скликати з'їзд і його програму. Кошти частинно покрила чеськословацька влада, частинно Інститут інтелектуальної кооперації в Парижі, при якому отворено і генеральний секретаріат з'їзду з філією в Празі. Організаційні роботи почав був генеральний секретаріат з початком 1927 р., висилаючи запросини і намічену програму відповідним науковим установам світа.

Сам конгрес відбувся в Празі в днях 7—13 жовтня 1928 р.

Перше інаугураційне засідання відбулося 7-го жовтня під проводом чеськословацького міністра освіти М. Годжі, а відкрив його президент Чеськословацького комітету. Представник Міжнародної комісії інтелектуальної кооперації, вітаючи з'їзд, звернув увагу на великі труднощі, які треба було побороти, а мимо того поборено їх в тім переконанні, що якраз такий конгрес може найкраще причинитися до оживлення міжнародної інтелектуальної кооперації. Висказує погляд, що з'їзд буде мати велике значіння з огляду на методи наукових дослідів в ділянці народнього мистецтва і наук з нею споріднених, як антропология, преісторія, етнография, історія мистецтва і т. д. Під оглядом соціальним буде мати з'їзд до вирішення дуже цікаве питання, як зберегти народне мистецтво від заглиди в часі надто великого розвитку промисловости в світі. Комісія інтелектуальної кооперації не бажає собі того, щоби національні прикмети зникали, навпаки вона хоче їх плекати і скласти з них одну гармонійну цілість.

Відтак прийшли привіти від Німеччини, Болгарії, Канади, Чілі, Єгипту, Іспанії, Естонії, Франції, Лотви, Нідерландії, Польщі, Румунії, Швейцарії, Югославії. Привіти могли складати тільки ті учасники з'їзду, що мали на те окремі повновласті від своїх державних урядів. У привітах вибивалися дві основні думки, а саме чиста ділова, наукова і думка політична. На деякі привіти зверну увагу. Професор Леман (Німеччина) прив'язує велику вагу до конгресу, бо в народньому мистецтві виявляє себе серце народу. Це ідеальне поле об'єднати різні народи і послужити інтересам цілого людства. Консулова Вазова (Болгарія) є тої думки, що такий конгрес може найкраще навчити народи взаємно себе цінити. Фосійон (Франція) сподівається від конгресу великих успіхів не тільки на полі науки, бо він покаже духові скарби різних народів, приведе до взаємного кращого познайомлення й пошани, що є певною запорукою шасливішої будуччини народів. Нагі (Єгипет) завважує, що се найвища пора увільнити себе з потрясень введених модернізмом; машина поширює добробут, але вбиває індивідуальність народів, тому треба ратувати народне мистецтво відповідним впливом на фабричну продукцію. В Єгипті всі народи живо плекають своє мистецтво, як Копти, Мусульмани, а навіть промислові оселі Бішаріїв, і се є доказом волі народів і культури в Єгипті.

Львівська державна
наукова б.бл.б.ска

№

68646617

Цікаво зазначити ще привіти двох делегаток, а саме делегатки Канади Дігнен від Міжнародної ради жінок, що гуртує сорок націй і має ті самі завдання, що й конгрес, та княжни А. Кантакузен від Міжнародної ліги жінок, бо ж ніхто інший як тільки жінка вносить вітхнення в народне мистецтво і його зберігає.

Генеральний секретар конгресу Дюпієр звертає увагу на це, що конгрес є репрезентований більш як 30 країнами, а завданням його внести систематичність у розсліди, зібрати розкинені і може невідомі висліди та показати те, що другим може незнання, теоретично і порівняно стежити за виявом естетичного змісту поодиноких народів, пізнати характерні риси творів народного мистецтва і знайти те, що в них загально людське. Може конгрес найде способи, як вратувати народне мистецтво від загибелі і означити ролю, яку воно може відіграти в соціальному житті.

Відтак подав до відома імена президентів і чотирьох віцепрезидентів секцій, яких вибрано через аклямацію.

Того дня по обіді учасники з'їзду переїхалися автомобілями по Празі і оглянули найцікавіші її історичні пам'ятки.

Властива праця конгресу йшла у п'ятих секціях і двох пленарних засіданнях, починаючи від 8/X до 13/X перед обідом і по обіді. Даючи перегляд цілої праці конгресу, зверну увагу на доповіді виголошені Українцями або такі, що мають засадниче значіння або чим-небудь можуть бути цікаві для ширшого загалу.

Секція 1 присвячена доповідям з обсягу методології, психології і історії народного мистецтва. З Українців на тій секції мав доповідь д-р. Іляріон Свенціцький зі Львова: Головні напрямні історичного поділу українського людського мистецтва. Матеріал і техніка виробництва предметів з прикметами мистецтва є спільні усім націям для найстарших діб матеріальної культури. Основа мистецького твору — пропорція частин форми предмету є загально людським дорібком, а не національним. З технікою оброблення матеріалу росте якість і різноманітність орнаменту. І тут уперше виступає територіально племінна риса національної орнаментики. Підбір красок і луба взорів стає основою широкої диференціації в нутрі мовно односторонньої національної території, а естетично-психологічний розвиток поодиноких племінних груп національної території стає вповні сприятливою основою перейняти і переломити принесене чуже в своє власне, питоме, нове. Гуцульщина і Поділля — се два окремі світи. Народне мистецтво Поділля викazuje останки культури Трипілля і часу римської колонізації, Гуцульщина розвиває геометричну орнаменту класичної Геладії та вчасної християнської символіки Римського царства. Не без впливу на народне мистецтво півдня України були східні азійські народи. Великий вплив мала на розвиток українського мистецтва Візантія, і він перехреснувався з впливами Заходу (вплив романський, а згодом і готичський у будівництві). На Україні воно набиало своєрідних українських рис, головні в доборі красок, композицій і тла. Розвиток українського народного мистецтва йде в парі з розвитком ремесла і дрібного домашнього промислу. Тільки незначна частина матеріалу була чужого походження, а все проче було витвором своїх національних мистців та їх глибокого естетичного смаку. Доба рококо Zopf, Empire і Biedermeier-стилю дала може найменше українському людському мистецтву, бо припала на час найтяжчого гніту українського народу.

Д-р. Странський (Чехословаччина) звернув у своїй доповіді увагу на стінні малюнки і мініатюри в церквах балканських Слов'ян, що дають багатий матеріал для історії етнографії. Вони визначаються реалізмом сцен не тільки взятих із святого писма, але вносять багатий матеріал у малюнки добродіїв і основників храмів; мініатюри приносять деталі в одягах, накриттях голови, домашньої обстановки і звичаїв. Більшість творців се авто-

дидакти хлібороби. Ставить питання, чи в церковному орнаменті є яка різниця поміж Балканом і українським Закарпаттям.

З дальших доповідей виходило, що при визначуванні етнічних границь під оглядом народнього мистецтва метода географічна є невистарчаюча і дуже часто треба її справляти методою історичною. Разяча подібність в костюмах деяких країн східної Європи і Еспанії подібно, як і подібність декоративних мотивів в Ірландії, Скандинавії, а навіть у Смоленщині. Студії над еволюцією народнього мистецтва, напр. на Еквадорі або в бельгійському Конго показують, що народне мистецтво автохтонних народів зберегло живу традицію своєї раси або раси побідженої, та улягло теж впливові раси, що побідила, в одягах, будівництві, в декоративному мистецтві, пісні й музиці. Вплив європейської цивілізації винищує оригінальне автохтонне мистецтво, котре затрачує свій первісний символічний характер і є сильні змагання зберегти те мистецтво, головнo в пластиці і декорації. Що торкається психологічних мотивів народнього мистецтва, головнo в орнаменті, то є воно в своїх початках нічим иншим як релігійною символістикою. Студії на полі народнього мистецтва вимагають незвичайно живого співробітництва дослідників претерії, етнології і фольклору, на що звернено було увагу на антропологічному конгресі в Амстердамі 1927 р.

Секція II присвячена народньому мистецтву деревному, камінному, металевому, кераміці і скляним виробам, при чому виголошено цікаві доповіді про сільські будівлі і їх орнамент, хатню обстановку, знаряддя, забавки, прикраси, вироби дерев'яні і рогові, залізні і скляні, кераміку, фаянс і писанки.

Українські доповіді. В. Січинський: Генеза і еволюція форм дерев'яних веж і дзвіниць на Україні. Дзвіниці на Україні належать до типу південно-європейських дзвіниць. Хоч найстарші не йдуть поза початок XVI століття, то проте дають низку даних про давню місцеву культуру, яка сягає византийсько-романської доби. Звичайний тип дзвіниць належить до доби готицької і пригадує форми камінних або дерев'яних веж, замків і кріпостей. Це доказують гравюри знайдені на Україні та зразки веж і дзвіниць західно-слов'янських народів і цілої центральної Європи, з котрими українська архітектура стояла в тісному звязку. Переймаючи форми камінної архітектури, український нарід зумів надати їй оригінальні прикмети своєї мистецької творчости. Архітектура на українських селах йде рівнобіжно з архітектурою по містах, і тяжко означити, де кінчиться народне мистецтво і починається мистецтво т. зв. вищих клас і навапакі. Архітектура дерев'яних дзвіниць виказує численні локальні відміни, особливо на Бойківщині, Лемківщині і Поліссі, але все ж таки можна спостерегти певну еволюцію форм, які відповідають формам великих стилів. Доповідач дає опис дзвіниць з показами типу найстаршого примітивного, ренесансового і барокового.

Д. Антонович: Готицькі сліди в дерев'яній архітектурі українського церковного мистецтва. Дві гірські українські країни зберегли аж до XVIII століття в своїх дерев'яних церквах готицькі плани. Сі плани є найбільш архаїчні в дерев'яній церковній архітектурі на цілій Україні. Наукові досліді показують, що той тип дерев'яної української церкви має свій початок у готицькій добі і систематично розвивається аж до початків XIX століття.

В. Щербаківський виголосив доповідь: Сьогочасна мальована кераміка в українському селі. Узглядне техніку виробу і прикрашування, орнамент і його традиції, локальні групи керамічного орнаменту і порівнює з сучасною керамікою інших країн.

Цікава дискусія зосередилася на питанні про добір красок в народньому мистецтві при чому погодилися, що на це впливає традиція, релігійний

світогляд, якість і скількість матеріалу, з якого добувається краску (в Словаччині дикі яблука), або краска самого матеріалу. Природні краски, се чорна й біла краска овечої вовни, зелена, добувана з рослин, краска червона пригадує краску крові і є символом плодючости. Невиключений теж і вплив політично-національних моментів, прим. українські вишивки червоні і зелені переходять поволі у жовті і сині. В дискусії про походження писанок стверджено їх дуже давнє орієнтальне походження, чого доказом крашений камінь у формі яєць найдений в неоліті на Україні. Реферати ілюстровано показами гравюр, фотографій і скіюптикону.

Секція III присвячена народньому мистецтву, яке виявляє себе в одягах, накриттях голови, тканинах, вишивках, килимах, гафтах, коронках (кружевах), виробх кошикових, паперових і татуванню. З Українців виголосив реферат В. Щербаківський про давні українські килими, говорячи про техніку виробу, техніку красок, якість, орнамент, різницю поміж килимами, вироблюваними селянами і в робітнях поміщиків, історію українських килимів і порівнював їх з килимами заграничними. Тої самої теми торкнувся і професор Шуман з Познаня підчеркуючи, що виріб килимів на Україні є дуже давній. Найдавніші мали геометричний орнамент (комбінація бинд і зубців). По азійській інвазії орнамент на схід від Дніпра уподібнюється до перського і кавказького (пальмового), який з часом перейшов в орнамент більше реалістичний європейський, квітковий. Взірці європейського орнаменту селяни находили в дворах поміщиків. На Західній Україні, куди не сягав східний вплив, удержався орнамент геометричний.

В доповідях і в дискусії найдено величезну подібність в народніх одягах поміж найдавнішими країнами світа.

Доповіді ілюстровано світляними образами, а референти з Лотви і з Яви—дівчатами і мужчинами в святочних одягах.

Секція IV присвячена народній музиці і народній пісні, з такими питаннями як бібліографія, методологія, технологія, і монографії національні та обласні. З Українців виголосив доповідь др. Філярет Колесса зі Львова: Давні і нові формації в українських народніх мелодіях. Поміж давнішими і новішими мелодіями велика різниця. В групі обрядових пісень, співаних або хорова або унісонно, які представляють собою найдавніший тип, збереглося аж досі синкретичне злиття поетичного тексту мелодії і рондового танцю, наприклад у гайлаках. Характеристика музичної будови. Мелодії пісень весільних або обжинкових, частинно і колядок мають форму речитативу. Їхня музична будова. Пісні, що розвинулися на основі мелодій південної церкви. Їхня музична будова. Основна різниця поміж мелодією українських і російських пісень. Мелодії пісень новіших формацій мимо всеї своєї різноманітності зближуються у стилі до пісень найдавніших. І цей найдавніший стиль переважає. Взаємне відношення давніх і нових елементів з огляду на великий простір України неоднакове. Неоднаковий теж і вплив народньої музики сусідніх народів. Музичний український діалект іде рівнобіжно з діалектами мови. Їх можна поділити на дві групи: західну, де панує тип архаїчний (Галичина, Буковина, часть Волини, Полісся, Підлясся і Карпатські околиці), східну (Радянська Україна). Остання під оглядом гама, ритміки і архітектоніки становить вищий ступінь розвитку і позбавлена примітивізму. Др. Олександр Колесса із Праги, виголосив доповідь: Соняшні й місячні мітологічні мотиви в українських колядках. Старинність колядок. Ритмічна будова у звязку з мелодією. Сліди обряду. Зміна предмету почитання. Перемішання систем арійської і вавилонської. Перевага мотивів сонячних та місячних і християнських апокрифічних. Студії над тими мотивами і їх взаємовідношення. Прикінці зілюстровано деякі українські колядки при допомозі фортеп'яну.

Висказано думку про конечну потребу обміну збірками народніх

мелодій і живих зв'язків поміж науковими центрами поодиноких народів, що займаються збиранням і студіюванням народніх мелодій. Малося вражіння, що Іспанія займає перше місце під оглядом багатства збірок народніх пісень, починаючи від давніх пісень літургічних, кінчаючи піснями Басків і Каталонців. Велике зацікавлення викликала доповідь про шкотські пісні, зібрані на островах Гебридах. Поважна дослідниця Англичанка Кенеді-Фразер ілюструвала свою доповідь вокально і фортеп'яново. Взагалі ж усі доповіді ілюстровано скрипкою, фортеп'яном і грамофоном.

Секція V присвячена народньому танкові, обрядам і народньому драматичному мистецтву. На перше місце вибилися доповіді про народні танці англійські і яванські. Для ілюстрування перших приїхало англійське танкове товариство. Другі ілюстрували Яванці у буденних і святочних одягах. Мило вражала у яванських танках ніжна гармонія рухів, головно рук, і релігійної символістики. На секції висказано побажання ловити народні танці при допомозі кінематографів, але вірно, етнографічно, без театральної афектації, і народні звичаї, які мають обрядове значіння. В той спосіб можна зберегти для будучих поколінь те, що вже поволі зникає. Так зроблено в Англії, де народній танок і народня пісня майже зникли, а вратувалися щасливо у збірках і знімках. В Англії зав'язалося окреме товариство, яке плекає народній танок і інтензивно поширює його в народі. Подібна акція ведеться теж і в Японії. Доповідь про ляльковий японський театр і народній танок ілюстровано при допомозі кінематографу. Секція вискавала бажання, в одному із більших європейських міст показати народні танці і пісні, при чому виконавці мусіли б явитися в своїх народніх одягах. Висказано теж бажання, щоби поодинокі нації обмінювалися народніми мистцями і виставками народнього мистецтва.

Пленарні засідання присвячено теоретичним розважанням над розумінням і дефініцією народнього мистецтва, над його історією і зв'язками з іншими ділянками науки. З Українців виголосив на першому засіданні доповідь д-р. Іван Брик зі Львова: Як почала інтересуватися західна Європа етнографією західноукраїнських земель? Доповідник вияснив, як треба розуміти термін західноукраїнський. З кінцем XVI століття заінтересування українським народом мало ще характер філологічний. Етнографічний матеріал в описі України Боплана в половині XVII століття і Енгля з кінцем XVIII ст. Другий етап, се описи подорожей Кратера, Гаке, Рорера, і інших. Українська етнографія в працях і виданнях патріарха славистики Йосифа Добровського. Найдавніші записи української народньої пісні, з якою тісно вяжеться заінтересування західної Європи взагалі етнографією України. Ян Благослав і польські записи в першій половині XVIII ст. Роля української народньої пісні на дворах царів, королів, поміщиків і владик, де чужинці мали нагоду пізнати українське народне мистецтво в пісні, одягах і танкові. Друге жерело, це двори українських гетьманів, козацьких старшин та вельмож. Велика українська еміграція з кінцем XVIII ст. і вплив української пісні на класиків-композиторів. Третій етап перші публікації з поля західноукраїнської етнографії у виданнях польських і чеських. Вартість і недостаті цих видань. Видання Українців у видавництвах чужих і українських. Українська пісня серед польської еміграції в 30-их рр. Видання і студії Челяковського, Шафарика та Часопису Чеського музею. Перші переклади українських народніх пісень на мову англійську, французьку, німецьку і чеську. Український етнографічний матеріал розкинений у чеських і німецьких виданнях та журналах у формі подорожніх записок, споминів, або і студій. Романтичний характер тої першої доби зацікавлення етнографією західноукраїнських земель. Нова доба строго наукова і її тісні зв'язки із науковими здобутками інших народів.

Деякі доповіді присвячено питанням про сучасний стан народнього

мистецтва і причини його завмирання. На очах завмирає головню домашній промисл, який не може видержати конкуренції з фабричною продукцією. Для того треба вжити всіх можливих заходів, щоби останки зберегти в національних музеях і при їх допомозі впливати на відродження народнього мистецтва.

Народні мелодії належить зберегати при допомозі школи, вводячи у всі школи примусову науку народніх пісень, а на вищих курсах давати інструментально-вокальні концерти. В той спосіб можна познайомити молодіж теж і з найбільш характеристичним та найкращими піснями інших народів, а це певно не мало причиниться до збратання людства.

На першому і другому пленарному засіданні відчитано і прийнято до відома цілий ряд секційних рішень і побажань, про які я вже згадував. Крім цього покликано до життя Постійну Міжнародню комісію народнього мистецтва, до якої вибрано п'ятьох членів: від Німеччини, Австрії, Чехословаччини, Франції і Голандії. Вона покличе до життя Комітети національні, зложені виключно із спеціалістів — принайменше по одному для кожної ділянки народнього мистецтва. Національні комітети мають право іменувати членів-кореспондентів, протекторів і почесних та делегувати одного члена до Міжнародньої комісії, який користуватиметься всіми правами нарівні з іншими членами. Рамці і методи праці Національних комітетів мають бути строго наукові. Начерк праці конгрес прийняв до відома. Оскільки буде змога і дозволять матеріальні засоби, Міжнародня комісія і Національні комітети придбають фонограми пісень, фотографії або рисунки предметів, кінематографічні знімки, подбають про бібліографію, уладження національних, а по змозі і міжнародніх архівів, про створення міжнародньої бібліотеки, відки зможуть позичати Національні комітети, про створення національних і обласних музеїв, зорганізування міжнародніх вистав народнього мистецтва і видання журналу народнього мистецтва. Праці першого конгресу мають вийти друком.

Прийнято до відома організаційний проєкт (д-ра Странського з Чехословаччини) міжнародніх архівів народнього мистецтва, який стояв би під наглядом Комісії інтелектуальної кооперації Ліги Націй і удержувався коштами тих держав (народів), що в ньому будуть кооперувати. Осідком миг би бути Париж, або Прага. Прийнято до відома, що доцільно було б організувати рухомий музей народнього мистецтва і в той спосіб удержувати живий звязок поміж народніми масами і народнім мистецтвом. По змозі уладжувати під голим небом продукції пісень, музики, танців і народніх обрядових свят. Рішено зорганізувати систематичний обмін бібліографій, публікацій, фотографій, клішів, грамофонових плит і інших предметів. Вкінці рішено одностайно взяти участь в міжнародній виставі народнього мистецтва у Берні (Швейцарія) задуманій на 1930 рік.

Обов'язкові мови на конгресі були французька і англійська; на секціях допускалися реферати і в німецькій мові так само як і дискусія при рівночасному перекладі на мову французьку і англійську. Ціле діловодство ведено в мові французькій.

Доповненням праць конгресу були видання і лєтучки, доступні для кожного учасника. На першому місці належить покласти розкішне й поважне видання *L'art populaire hongrois* етнографічної секції національного етнографічного музею в Будапешті з доцільною науковою передмовою V—XXX і прегарно виконаними кольоровими таблицями 1—240; брошурка Е. Франковського : *Sztuka ludu polskiego*, тексту 5—28 і 32 таблиці. Лєтучки: *The importance of the Berlin L'utbibliothek*, де на жаль не без нашої вини виступає ще царський термін *little-russian* (малоросійський), *Bibliothèque musicale du Musée de la parole et du musée Guimet* в Парижі, *Société ethnographique*

0,18 (1887)

6617

tchecoslave в Празі, Songs of the Hebrides, collected in the Western isles of Scotland by Marjory and Patuffa Kennedy-Fraser, і летючка японська.

Англійські народні пісні і танці показало ще на окремому прилюдному вечері товариство The english folk dance society. На окремому концерті відспівано слов'янські пісні: сербські, болгарську, польську і головні чеські, моравські і словацькі. Вкінці учасники оглянули етнографічний музей.

Чи конгрес осягнув свою ціль? Для розв'язки чи посунення вперед певних теоретичних питань дав він небагато. Зате дав дуже багатий і різноманітний образ світового мистецтва та того живого зацікавлення й пошани для народнього мистецтва, з яким відноситься до нього цілий світ, народи різних рас. Конгрес дав змогу пізнати духові скарби навіть найбільш екзотичних народів, не тільки пізнати, але й оцінити їх високу вартість, дав вкінці змогу зійтися людям різних рас і націй. Тому атмосфера на конгресі була сердечна, овіяна взаємною пошаною і щирою увагою.

Ще кілька слів про участь Українців. Поруч живучих постійно в Празі на еміграції учених взяли в конгресі участь три делегати Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові. Усі разом творили одну групу, яка своїми совісними доповідями вміла зацікавити конгрес і здобути для себе пошану. Та все ж таки приходилося жаліти одного. Українські учасники явилися на конгрес із дуже малим, а властиво ніяким, показовим матеріалом. Сталося воно із-за браку фондів. При відповідному зілюструванні українське народне мистецтво було б певно вибилося на перше місце і підбило серця учасників. А на те не треба було багато: малий мішаний хор в національних одягах з відповідно дібраною програмою, пара танцюристів, показ вибраних килимів, вишивок, писанок, гуцульських дерев'яних виробів, тощо.

Вражало, дуже неприємно вражало й те, що на концерті слов'янських народніх пісень не відспівано ні одної української пісні, хоч аранжери концерту, чеські музикальні круги, мали нагоду вже її пізнати, хоч би цікаву і гарну українську пісню на Закарпатті. Що за іронія — поміж слов'янськими народніми піснями не показано української, яка все ж таки займає між ними перше місце. Чому так сталося, чи в тому наша вина, чи випадковий недогляд, чи інші невідомі мені причини, не беруся судити. Але сталося зле і так на будуче не може й не сміє бути. Ця перша міжнародня проба повинна нас навчити при таких нагодах не жаліти нічого на те, щоби виступити гідно, бо є з чим і перед ким.

H. 104.

Львів. Бібліотека
АН. УРСРЛьвівська державна
наукова б.бл.б.ека

6564-6617

рл 6617

ів. Брик

Міжнародний з'їзд